

Використані джерела:

1. *Тітов М. І.* Банкрутство: матеріально-правові та процесуальні аспекти / науковий ред. В. М. Гайворонський. – Харків : Вища шк., 1997. – 467 с.
2. *Шеришневич Г. Ф.* Курс торгового права : у 4-х т. – М., 1912. – Т. 4.
3. *Ткачев В. Н.* Правовое регулирование несостоятельности (банкротства) в Российской Федерации. – М. : Книжный мир. – 2002. – 164 с.
4. *Михалев И. Ю.* Криминальное банкротство. – СПб. : Юридический центр Пресс. – 2001. – 214 с.
5. Хрестоматия памятников государства и права / под ред. акад. В. М. Корецкого. – М. : Статут. – 1996. – 467 с.
6. *Бірюков О. М.* Інститут неспроможності: порівняльно-правовий аналіз. – К. : Видавничий центр “Київський університет”. – 2000. – 148 с.
7. Гражданское и торговое право капиталистических стран : учебн. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Статут. – 1993. – 462 с.
8. *Фойницкий И. Я.* Курс уголовного права. Часть Особенная: Посягательства личные и имущественные. – СПб., 1907. – 388 с.

Опенько Д. А. Историческое развитие института банкротства.

Рассмотрены становление и развитие института несостоятельности и взаимоотношений, связанных с невозвратом долгов в некоторых зарубежных государствах. Начало развития института несостоятельности характеризовалось преимущественно карательными мерами в отношении должника. Впоследствии, в зависимости от наличия в действиях должника вины, началась дифференциация личной ответственности должника и его имущественной ответственности.

Ключевые слова: несостоятельность, имущественная ответственность, вина.

D. Openko. Historical development of institute of bankruptcy.

Becoming and development of institute of the insolvency and mutual relations, related to by a nonredemption of debts in some foreign states, is considered. Beginning of development of institute of insolvency was characterized by mainly punitive measures in regard to a debtor. Afterwards, depending on a presence in the actions of debtor of guilt, differentiation of the personal responsibility of debtor and his property responsibility began.

Keywords: are insolvency, property responsibility, guilt.

Токарчук О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ДЕМОКРАТІЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УНР У ПРАЦЯХ С. ШЕЛУХІНА

Головна тема наукових досліджень С. Шелухіна – походження української держави. Саме його пошуки склали основу меморандумів, заяв, договорів цього часу. Безпосередня участь науковця у політичному житті країни сприяла розвитку української демократії, розкриттю економічних підстав незалежності України.

Ключові слова: С. Шелухін, незалежність, демократія, державна політика.

З вибухом революції С. Шелухін активно включився в національно-визвольний рух, став чільним діячем Радикально-демократичної партії (з червня 1917 р. Української партії соціалістів-федералістів) [11, с. 235]. УПСФ поновила програму

Радикально-демократичної партії і об'єднувала здебільшого інтелігенцію, яка дбала не лише про національну, але й про економічну культуру, маючи найкращі фахові прогностові кадри з усіх партій. Партія стояла на позиціях консерватизму, а федералізм трактувала як світову форму міждержавних взаємин і децентралізовану адміністративну побудову [3, с. 936]. С. Шелухін був одним із керівних членів партії.

Належність до УПСФ, яка відстоювала еволюційний шлях соціально-економічних перетворень в Україні та виступала за автономію України у складі майбутньої російської федерації, не завадила С. Шелухіну запропонувати українському політичному проводу власну концепцію історико-правових підстав створення української держави як головної передумови її економічної незалежності.

На засіданнях Центральної Ради С. Шелухін уперше озвучив історико-правові вмотивування демократизації українського суспільства. Датою відновлення незалежності України він вважав дату відмови від престолу Миколи II й автоматичного скасування присяги підданства цареві [4, с. 354].

С. Шелухін очолював фракцію самостійників у Центральній Раді, до складу якої входило 19 членів. Головним завданням фракції самостійників, на думку політика, була оборона ідеї самостійності, вони відстоювали повну економічну незалежність України [11, с. 235]. Існування ідей федералізму в УЦР, як вважав С. Шелухін, робило існування демократії в державі безґрунтовним з юридичного боку і суперечливим [9, с. 57]. Роз'яснюючи, чим відрізняються погляди його фракції від федералістичної концепції, яка існувала тоді в УЦР, політик констатував, що "самостійність є ступінь до федерації, бо федерація є держава, складена з самостійних держав".

С. Шелухін приділяв значну увагу юридичним питанням та правовим підставам економічної незалежності України, вважаючи, що лише їх усвідомлення й успішне розв'язання, здобуття українцями самостійності внаслідок політичних перетворень забезпечить належну підставу для здобутків українського національного руху в економічній сфері.

На VIII Загальних зборах УЦР С. Шелухін піддав критиці федералістів за відсутність у них бажання здійснювати заходи для реалізації демократичних перетворень в Україні. Аналізуючи політичні кроки української інтелігенції, правник зазначав: "У Переяславі ми заявили, що "волимо під царя восточного". Значить під кого ми йшли? Під царя, а не під народ. Царя скинули. І під ким ми? Ні під ким! От як би ми одразу стали на такий ґрунт, тоді б з нами рахувалися і Франція, і Англія, і інші держави. Тут меншості кажуть нам про інтернаціонал, але вони забувають, що для того, щоб мати "інтернаціонал", треба спершу щоб був "націонал" [4, с. 355].

С. Шелухін піддавав різкій критиці федералістів і стверджував, що Україна не може бути частиною федерації, бо федерації не існує. Дотримуючись своїх поглядів він бере активну участь у дебатах щодо Брестського миру і констатує: "Головне горе, що ми привикли ждати, що нам дадуть мир. Ні. Ніхто нам не дасть миру, а тільки ми самі" [1, с. 192]. У своїй творчості С. Шелухін часто повертається до перемовин у Бресті-Литовському та аналізує їх.

Чітка позиція була в С. Шелухіна щодо підписання миру в Бресті. Саме платформа Шелухіна про історико-юридичне право відновлення української державності стала основою перемовин УНР з країнами Четверного союзу в Бресті-

Литовському. З доповіддю в цьому питанні виступив генеральний секретар УНР О. Шульгін, зробивши загальний огляд міжнародного становища України і висловивши думку, що подальше ведення війни загрожує повним зруйнуванням економічної сфери як України, так і всієї Росії [11, с. 237].

Погляди С.Шелухіна стосовно економічних підстав незалежності України не знайшли підтримки в УЦР, зокрема М. Грушевський, який був прихильником федерації з Росією, про що свідчили його праці того періоду, не підтримував також концепції політика цілковитої законності прав України на творення власної держави [5, с. 163]. Та, незважаючи на це, концепцію вченого було використано на міжнародному рівні. В. Голубович обґрунтовував і доводив право незалежності України на конференції в Бресті, підставою якої стала концепція С. Шелухіна про історично-правові підстави відновлення самостійної української республіки з моменту абдикації царя і звільнення всіх від присяги підданства. Як наслідок, 30 грудня 1917 р. представники країн Четверного союзу проголосили міжнародне визнання УНР [5, с. 165].

Внутрішню ситуацію, яка не сприяла державотворчій роботі в урядових міністерствах та втіленню ідеї економічної незалежності України С. Шелухін змалював так: “З 1917 р. ми мали дуже багато “міністерських кабінетів”, а в них повно “міністрів”, які лише самі себе вважали справжніми міністрами, бо за таких їх ніхто з людей серйозних не вважав. Майже ніхто з них не мав для міністерської роботи ні знання, ні якоїсь підготовки, бо досить було зарозумілості, амбітності й приналежності до партії. На лихо Україні, все треба було заводити наново, все вимагало конструктивності й організаторського уміння. Ділового апарату в цих міністрів ще не було, а підібрати потрібних робітників та організувати його майже ніхто з цих міністрів не вмів, бо шукали лише однопартійців і самі не мали поняття ні про апарат, ні про його функції. Єдиним службовим цензом на посаду міністра вважалася приналежність до партії, переважно до соціалістичної” [2, с. 50-51].

18 травня 1918 р. було вирішено обрати голову української делегації на перемовинах між Україною та Російською Соціалістичною Федеративною Радянською Республікою, яким став С. Шелухін.

Московська делегація налічувала 20 членів. Головою радянської делегації був Х. Раковський, його заступником – Д. Мануїльський, вони ввійшли в історію як державні та партійні діячі Української РСР [6, с. 342]. Приїхавши в Київ у травні 1918 р. на чолі делегації з 18-ти консультантів та експертів, “бувши централістами й імперіалістами, вони дбали про нищення української економіки на користь великої Росії” – зазначав С. Шелухін [8, с. 9].

Мирові перемовини мали на меті вирішити такі питання: про можливість припинення військових дій між УНР та РСФРР; про врегулювання фінансових, транспортних та поштових справ; про налагодження економічних стосунків; про визначення демаркаційної лінії між УНР та РСФРР. Від розв’язання цієї проблеми залежало встановлення лінії міждержавного кордону.

Отже, у період становлення української державності С. Шелухін виступав за економічну незалежність України. Він намагався довести словами і діями, що український народ повинен звільнитися від залежності з боку Росії, повинен мати

власну ринкову економіку. Політику П. Скоропадського С. Шелухін засуджував, оскільки вона суперечила його переконанням. Водночас він вважав можливою співпрацю з гетьманським урядом, за умови, якщо це не буде суперечити українським економічним інтересам. Співпрацювати з Радянською владою він не міг, тому що політичному і соціальному питанням був прибічником послідовно демократичних позицій і не бажав іти на будь-які компроміси.

Як фаховий правник С. Шелухін розумів вагу в державному будівництві досвідчених професіоналів, розгалуженої й добре продуманої схеми її виконавчої гілки. Згадуючи цей етап своєї діяльності, С. Шелухін наголошував, що відмовився очолювати міністерство з тієї причини, що урядові працівники, залучені до роботи в міністерстві, мали вкрай низький рівень фахової підготовки. Їхня діяльність була неефективною і навіть шкідливою для економіки держави, тому що переважна більшість із них не мала потрібного досвіду в урядових установах і не була ознайомлена з практичним застосуванням законів.

Паризька мирна конференція проходила з перервами від 18.01.1919 до 21.01.1920. На конференцію було запрошено делегації з 27 країн, з яких 10 брали безпосередню участь у війні, 14 формально знаходилися у стані війни (допомагали лише економічними засобами) і 3 новостворені держави. Найчисельнішою була американська делегація, число співробітників якої досягло 1300 чоловік. Уперше в історії дипломатії переможені держави не брали участі в перемовинах.

У січні 1919 р. С. Шелухін у складі делегації виїхав з Києва до Парижу, як виявилось дещо пізніше, назавжди, зробивши зупинку спочатку у Швейцарії. Делегація на шляху зупинялася для проведення перемовин, в тому числі і з економічних питань, у Галичині, а потім певний час перебувала у Швейцарії [10, с. 249].

Отже, політичний діяч С. Шелухін добре усвідомлював, що залишатися йому дуже небезпечно, дороги назад немає, і він не повернеться, а трудитися на благо України мав величезне бажання, бо віри в незалежність України не втрачав ні на мить.

Українська делегація на конференції була спільною від Української Народної Республіки і Західної Області УНР, яку очолював Г. Сидоренко. У Парижі підтримку українській делегації надавали представники українців США та Канади: сенатор Д. Гаміл, І. Петрушевич, І. Кушнір, К. Білик, О. Мегас. Українська делегація отримала інструкції домагатися визнання економічної незалежності УНР.

На початку роботи конференції впливові російські кола в особі окремих міністрів колишнього Тимчасового Уряду та польська делегація провели антиукраїнську кампанію, характеризуючи представників України як колишніх австрійських союзників або пробільшовицьки налаштованих політиків. Після виступу керівника польської делегації, який вимагав відновити кордони Польщі, і протестів української делегації з приводу такого варіанту кордонів було вислано до Варшави та Львова спеціальні місії для вивчення питання і припинення українсько-польської війни 1918–1919 рр. У Парижі водночас було створено міжнародну комісію на чолі з генералом Л. Богою для опрацювання умов перемир'я.

З ініціативи, виявленої С. Шелухіним, було проведено наради щодо українського питання. На цих нарадах він звертав увагу на історико-правові підстави існування

української державності як передумови її економічної незалежності. Результатами цих нарад стали записи С. Шелухіна, передані до Швеції.

С. Шелухін працював у складі делегації як радник з юридичних питань, крім нього, обов'язки радників ще виконували В. Тимошенко і С. Томашівський. У параграфі 5 інструкції української делегації в Парижі про розподілення обов'язків між членами делегації йшлося про те, що обов'язками радників на мирній конференції в Парижі є відпрацювання меморандумів, доповідей, рефератів, які стосувалися питань державного життя України, з політичного, економічного та наукового погляду.

Коли С. Шелухін зустрічався з представниками іноземних відомств, то робив спроби докладно обґрунтувати причини негативної, на його думку, роботи членів делегації УНР на світовій арені. Серед причин він виокремлював відсутність постійних представництв УНР в Англії та Франції, а також не дуже досвідчене керування голови делегації, який не співпрацював з іншими державами і не вмів підтримувати порядок у відносинах в середині української делегації.

“Для України завжди були й зостануться найбільш шкідливими орієнтації на Москву і Варшаву. Вони на протязі своєї історії мали і далі мають одну ціль: нищити українську економіку всіма способами, бо це потрібно для егоїстичних інтересів, противних інтересам людяності, культури, цивілізації і моралі... Навіть допомога з їх боку була й буде завжди так спрямованою, щоб сплутати, знесилити та уярмити свого союзника” [7, с. 5].

С. Шелухін зарекомендував себе як професійний політичний діяч, який швидко орієнтувався та реагував на різні ситуації. Його знання та досвід постійно використовувалися в процесі українського державотворення як на державному, так і міжнародному рівнях. А глибина аналізу та осмислення економічних та політичних процесів в його інтелектуальній спадщині залишаються цінністю для сьогодення.

Використані джерела:

1. *Верстюк В.* Діячі Української Центральної Ради / В. Верстюк, Т. Осташко. – К. : Б. в., 1998. – 254 с.
2. *Гай-Нижник П. П.* УНР та ЗУНР: становлення органів влади і національне державотворення (1917–1920 рр.) / П. П. Гай-Нижник. – К. : “ЩеК”, 2010 – 304 с.
3. *Довідник з історії України.* – К. : Генеза, 2001. – 1135 с.
4. *Осташко Т.* Діяльність Сергія Шелухіна в Українській Центральній Раді / Т. Осташко // Україна в революційних процесах перших десятиліть ХХ століття. – К. : Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2007. – 581 с.
5. *Осташко Т.* Оцінка Центральної ради державницькою школою української історіографії / Т. Осташко // Вісник Київськ. нац. лінгв. ун-ту. – Серія: історія, економіка, філософія. – 2002. – Вип. 6. – С. 163-168.
6. *Український Радянський Енциклопедичний Словник* : в 3-х т. – К. : Головна редакція УРЕ, 1987. – Т. 2. – 736 с.
7. *Шелухін С.* Варшавський договір між Поляками й С. Петлюрою 21 квітня 1920 року / С. Шелухін. – Прага : Нова Україна, 1926. – 40 с. – (Першотвір).
8. *Шелухин С.* Мірові переговори між Українською Державою і РСФСР в 1918 році / С. Шелухин // Вільна Україна. – Нью-Йорк, 1965. – Ч. 47. – С. 23-30.
9. *Шелухін С.* Україна – назва нашої землі з найдавніших часів / С. Шелухін. – Дрогобич : Бескид, 1992. – 249 с. – (Першотвір).

10. Яцишина О. З діяльності С. П. Шелухіна в еміграції / О. Яцишина // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія "Історія, економіка, філософія". – К. : КНЛУ, 2002. – Вип. 6. – С. 249-256.
11. Яцишина О. Сергій Шелухін: з історії життя та діяльності / О. Яцишина // Вісник Київського державного лінгвістичного університету. Серія "Історія, економіка, філософія". – К. : КНЛУ, 1999. – Вип. 3. – С. 233-241.

Токарчук О. В. Демократия как фактор формирования экономической независимости УНР в трудах С. Шелухина.

Главная тема научных исследований С. Шелухина – происхождение украинского государства. Именно его поиски составили основу меморандумов, заявлений, договоров этого времени. Непосредственное участие ученого в политической жизни страны содействовало развитию украинской демократии, раскрытию экономических оснований независимости Украины.

Ключевые слова: С. Шелухин, независимость, демократия, государственная политика.

Tokarchuk O. V. Democracy as a factor of forming of economic independence of YNR is in labours of S. Sheluhina.

A main theme of scientific researches of S. Sheluhina is an origin of the Ukrainian state. Exactly his searches made basis of memorandums, statements, agreements of this time. The direct participating of scientist in political life of country assisted to development of Ukrainian democracy, opening of economic grounds of independence of Ukraine.

Keywords: S. Sheluhin, independence, democracy, public policy.

КАНОНІЧНЕ ПРАВО

Бондаренко В. Д., Андрусишин Б. І.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ДЕРЖАВНО-ЦЕРКОВНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ ПЕРІОД КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Висвітлено питання зародження та еволюції державно-церковних відносин в українських землях періоду становлення й розвитку Київської Русі, князівських міжусобиць та ординського панування.

Ключові слова: християнство, християнська Церква, державно-церковні відносини, Київська Русь, удільний період, монголо-татарська навала.

Вести мову про державно-церковні стосунки, в історичному аспекті, має сенс з того періоду історії наших предків, коли держава й Церква постали як повноцінні інститути. Вочевидь таким періодом може бути становлення Київської Русі та утвердження у її межах християнства.

Питань державно-церковних відносин періоду становлення та піднесення Давньоруської держави та подальшого розвитку Київської Русі у добу політичної дезорганізованості і князівських міжусобиць присвятили свої праці багато зарубіжних та вітчизняних істориків, філософів, істориків Церкви, правознавців, як минулих часів,